

Linda Damane
Latvijas Universitāte, Latvija

IESKATS LAULĪBU BEZSTRĪDUS ŠĶIRŠANAS LIETU VEŠANAS PROCESĀ NO 2011.GADA 1.FEBRUĀRA

Abstract

Insight into Uncontested Divorce Proceedings from February 1, 2011

February 1, 2011 was the effective date of amendments to Civil Law, according to which uncontested divorce cases have been devolved to sworn notaries. Initially it was planned to conduct such cases pursuant to a so-called “postbox” function, manifested as a technical process before a sworn notary. Such procedures would be inconsistent with the essence of a Latin –type notariate, where one of the sworn notary’s functions refers to counseling. As a result the legislator by amendments to Civil Law and to Notariate Law dated October 28, 2010 significantly deviated from the initial idea, i.e., the existing procedure ensures the intensive involvement of a sworn notary in advising, counseling concerning divorce.

In accordance with the provisions of Civil Law a marriage may be dissolved, if it has been disintegrated. The effective statutory instruments do not confer to a notary the rights, or impose obligations to verify dissolution of marriage, to require evidences, as a sworn notary should repose on an oral statement of spouses. Otherwise, if there is no agreement on divorce, or common statement, if there is a dispute on division of common property, alimony for child support, child visitation rights, then divorce proceedings shall not be initiated. If there is an application of either of spouses on withdrawal of a suit for divorce, then the divorce case shall be dismissed.

Atslēgas vārdi: zvērināts notārs, laulības bezstrīdus šķiršana.

2011.gada 1.februārī stājās spēkā grozījumi Civillikumā (Grozījumi Civillikumā 2010), saskaņā ar kuriem laulību bezstrīdus šķiršanas lietas nodotas zvērinātiem notāriem. Viens no argumentiem, kas tika izvirzīts diskusijās pirms likumdevēja lēmuma pieņemšanas, bija kompetence, t.i., minēto lietu atbilstība tieši notāriem, ne tiesām vai dzimtsarakstu nodaļām.

2008.gadā kā viens no pirmajiem zinātniskā līmenī iepriekš atspoguļoto argumentu plašāk izvērša advokatūras pārstāvis M.Brizgo pētījumā “Pētījums par iespēju nodot zvērinātu notāru pienākumos Civilprocesa likumā paredzēto saistību piespiedu izpildīšanu brīdinājuma kārtībā, saistības priekšmeta iesniegšanu tiesai glabājumā un bezstrīdus laulību šķiršanas lietas” (Brizgo 2008). Autors savā izklāstā atsaucās uz tā saukto “pastkastītes” funkciju, argumentējot, ka bezstrīdus lietas skatāmas vienkāršotā kārtībā, kas vairāk atbilst notariātam, nevis tiesai (Piebilde – pētījumā netika izskatīta varbūtība laulības bezstrīdus šķiršanas lietas nodot pašvaldību dzimtsarakstu nodaļām).

Šī referāta autores prāt, pastkastītes funkcija notariātā salīdzināšanai visspilgtāk izpaužas mantojuma lietās. Tā saskaņā ar Ministru kabineta noteikumu Nr.618 “Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu” 79., 84., 85., 86.punktiem kreditori, kuri vēlas pieteikt savas pretenzijas uz mantojumu, iesniedz zvērinātam notāram attiecīgu rakstisku iesniegumu. Zvērināts notārs iepazīstina mantiniekus ar mantojuma lietā pieteiktajām kreditoru pretenzijām,

nepārbaudot to pamatotību. Rezultātā zvērināts notārs tiem kreditoriem, kas iesnieguši pretenzijas, izsniedz lietvedības kārtībā apliecinātu mantojuma apliecības kopiju.

Pastkastītes funkcija ir vērojama amatpersonas kā starpnieka statusā – pretenzijas saņemšana, mantinieka iepazīstināšana ar to un sekojoša mantojuma apliecības par apstiprināšanu mantojuma tiesībās kopijas pārsūtīšana kreditoram.

Atgriežoties pie laulības bezstrīdus šķiršanas. Pirms grozījumu Civillikumā un Notariāta likumā pieņemšanas, laulības šķiršanas process tika pasniegts kā tīri tehnisks process, ko līdzvērtīgi veiksmīgi varētu veikt gan zvērināti notāri, gan dzimtsarakstu nodaļas (Grozījumi Civillikumā: likumprojekts). Tomēr, ja izvērtē latīņu tipa notariāta būtību, tad tehniska laulības šķiršana būtu tam neatbilstoša, kā arī neproduktīva, jo tā netiktu izmantotas procesuālās prioritātes, ko notariāts var nodrošināt. T.i., kā laicīgs un obligāts apliecināšanas (Ar to saprotot laulības šķiršanas iesnieguma apliecināšanu.) priekšnoteikums zvērināta notāra profesionālajā darbībā ir padoms (Тальпис). Klientiem atstājot izvēles iespēju vai klausīt padomdevēju.

Tādēļ par apsveicamu jāatzīst likumdevēja izvirzīto mērķi (Saskaņā ar Latvijas Zvērinātu notāru padomes sniegto informāciju.) un izstrādāto kārtību, saskaņā ar kuru notārs aktīvi iesaistās laulāto konsultēšanā un padomu došanā, izslēdzot iespējamību šīs lietas uzskatīt par tīri tehnisku procesu, kā pastkastītes funkciju.

Turklāt minētajā kārtībā būtiska loma ir Civillikuma 77.panta otrai daļai, kurā noteikts, ka notārs laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesību, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali. (Nespēja vienoties par iepriekš minētajiem jautājumiem ir pamats laulības šķiršanas lietas neuzsākšanai.) Notariāta likuma 325.panta 2.punktā paredzētā prasība par vienošanos rakstiskā formā (kā privāts dokuments vai kā notariālais akts) liek notāram iedziļināties tās saturā, izvērtēt to.

T.i., ja pavēro normatīvo aktu (Civillikuma, Notariāta likuma) saturu pēc 2010.gada 28.oktobra grozījumu stāšanās spēkā, tad ir notikusi atkāpšanās no idejas par laulības šķiršanu kā tīri tehnisku procesu gadījumos, kad laulātajiem ir nepilngadīgi bērni un kopīga manta. Jo laulības šķiršanas iesnieguma parakstīšana šajos gadījumos it īpaši nozīmē, ka no apliecināttiesīgās amatpersonas ir saņemti saprotami un pietiekoši detalizēti skaidrojumi (Izmantots arī: 25 International Congress of Notaires. The Notary: a worldwide institution. Madrid, from 3rd to 6th October 2007. Nav publicēts.) ne tikai par laulības šķiršanas tiesiskajām sekām, bet arī par kopīgās mantas sadali, kopīgo nepilngadīgo bērnu aizgādību, saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem.

Kā otro jautājumu izvēlētās referāta tēmas sakarā ir jāmin laulības iziršanas konstatācija.

Atbilstoši Civillikuma 69.panta pirmajai daļai laulību var šķirt gadījumā, ja tā ir izirusi. Saskaņā ar 71.pantu laulība uzskatāma par izirušu, ja nepastāv laulāto kopdzīve, nav sagaidāms, ka laulātie to atjaunos. Savukārt 72.pants reglamentē pieņemumu, ka laulība ir izirusi, ja laulātie vismaz trīs gadus dzīvo šķirti.

Iepriekš minētā sakarā rodas jautājums – kāda notariātā ir procesuālā kārtība laulības iziršanas konstatēšanai?

Civillikuma 77.panta otrā daļa nosaka, ka notārs laulību nešķir, ja laulātie nav apliecinājuši, ka laulība ir izirusi. Proti, notāram nav piešķirtas tiesības vai uzlikts pienākums laulības iziršanas pārbaudei, pierādījumu pieprasīšanai, tā kā viņam jāpamatojas uz laulāto mutisku paziņojumu.

Šajā rakursā var vēlreiz vilkt paralēles ar mantojuma lietām, kur mantinieki iesniedz mantošanas iesniegumus par mantojuma pieņemšanu, lūdzot viņus apstiprināt mantojuma tiesībās (skatīt Notariāta likumu). Notārs nav tiesīgs pieprasīt, piem., dokumentālus pierādījumus par mantojuma pieņemšanu pat pēc Civillikuma 693.pantā norādīto mantojuma pieņemšanas termiņu iztecēšanas (Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu 2008), noplatināt lieciniekus utt.

Zvērināta notāra kā padomdevēja profesionālo darbību var iedalīt sekojošās pakāpēs: 1) pienākums skaidrot; 2) pienākums dot padomu; 3) pienākums palīdzēt pusēm; 4) pienākums sagatavot aktu un to paskaidrot (Тальпис). (Saistībā ar pēdējo – saglabājot, protams, tiesības pašam klientam sagatavot dokumentu.) Līdz ar to personai, kura ar savu parakstu uz mantošanas iesnieguma apliecina mantojuma pieņemšanu, jābūt skaidrs, kādas tiesiskās sekas izraisīs viņas paziņojums par mantojuma pieņemšanu, piem., atbildība par mantojuma atstājēja parādiem (Civillikuma 707.pants), neatraidāmo mantinieku tiesības vērsties viņu prasību apmierināšanai (Civillikuma 422.panta pirmā daļa) utt.

Gadījumā, ja apgalvojums par mantojuma pieņemšanu neatbilst patiesībai, ieinteresētās personas tiesīgas vērsties tiesā un vērst mantojuma prasību (Civillikuma 667.pants). Turpretī, kamēr strīda nav, notāram paustais apgalvojums par mantojuma pieņemšanu ir pamats uzsākt mantojuma lietu, tas ir pamats izdot viņam mantojuma apliecību.

Atgriežoties pie laulības šķiršanas lietām – notāram nav piešķirtas tiesības veikt laulību iziršanas atbilstības patiesībai pārbaudi, šai amatpersonai nav uzlikts pienākums izpētīt laulības šķiršanas iemeslus. Notārs vadās pēc Civillikuma 69.panta - viņš tiesīgs šķirt, ja abi laulātie vienojas par laulības šķiršanu. Pretējā gadījumā, ja nav vienošanās par laulības šķiršanu, kopīga

iesnieguma, ja ir strīds par kopīgās mantas sadali, bērnu uzturlīdzekļiem, saskarsmes tiesībām, laulības šķiršanas lieta nav uzsākama (Notariāta likuma 325.pants). Ja ir kaut viena laulātā iesniegums par laulības šķiršanas iesnieguma atsaukumu, laulības šķiršanas lieta ir izbeidzama (Notariāta likuma 334.panta pirmā un otrā daļa).

Kā pēdējais būtu jāapspriež pilnvarojuma pieļaujamība laulības bezstrīdus šķiršanas lietās.

Civillikuma 70.panta otrā daļa nosaka, ka notārs laulību šķir, pamatojoties uz abu laulāto iesniegumu par laulības šķiršanu. Notariāta likuma 327.pants savukārt paredz, ka zvērināts notārs uzsāk laulības šķiršanas lietu tad, kad saņemts abu laulāto kopīgs iesniegums par laulības šķiršanu. Šobrīd ir jāatrisina neskaidrība kā likumprojekta izstrādes procesā tika izprasta paredzamā prasība pēc kopīga laulāto iesnieguma. Kā abu laulāto vienlaicīga personiska ierašanās vienota laulības šķiršanas iesnieguma parakstīšanai, nepieļaujot pilnvarojumu? Vai kā vienota kopīga laulāto šķiršanas iesnieguma parakstīšana, kas izslēdz gribu šķirt laulību bezstrīdus kārtībā, iekļaut divos, pie dažādiem notāriem, dažādos laikos taisītos laulības šķiršanas iesniegumos?

Iemesls diskursam ir Latvijas notāriem adresētā Latvijas Zvērinātu notāru padomes 2011.gada 28.janvāra vēstule (Latvijas Zvērinātu notāru padome 2011), kurā tika norādīts, ka Civillikums un citi normatīvie akti neliedz pārstāvības institūta izmantošanu laulības šķiršanas lietā, tādēļ laulātais, kurš nevar ierasties pie zvērināta notāra nepieciešamo darbību veikšanai laulības šķiršanas lietā, var pilnvarot tam citu personu. Tā kā Latvijas Zvērinātu notāru padome atbilstoši Notariāta likuma 229.pantam un 230.panta 4.punktam ir zvērinātu notāru pārstāvības un uzraudzības institūcija, kā arī Latvijas Zvērinātu notāru kolēģijas pārvaldes un izpildu institūcija, kas pieprasa un apkopo informāciju par zvērinātu notāru praksi, gādā par tās saskaņošanu, tad minētās vēstules mērķis bija prakses saskaņošana laulības bezstrīdus šķiršanas lietās.

Pilnvarojuma pieļaujamības pretinieki atsaucas (Piem., diskusijas 2011.gada 11.februārī Latvijas Universitātes 69.konferencē.) vienīgi uz Civilprocesa likuma 236.pantu, kas pirmajā daļā reglamentē, ka laulības šķiršanas lieta izskatāma, piedaloties abām pusēm, savukārt trešajā un piektajā daļā pieļauj, ja viena no pusēm dzīvo tālu vai cita iemesla dēļ nevar ierasties pēc tiesas uzaicinājuma, tiesa var pieļaut tās pārstāvja piedalīšanos. Turklāt lietā par laulības šķiršanu pārstāvim jābūt speciāli pilnvarotam šīs lietas vešanai un pilnvarojums par pārstāvību laulības šķiršanas lietā attiecas arī uz visiem citiem ar to saistītajiem prasījumiem.

Iebildums minētā sakarā ir tāds, ka Civilprocesa normas nav attiecināmas uz zvērinātiem notāriem. Liedzot laulības bezstrīdus šķiršanā pārstāvību, nepieciešama speciālo normu izstrāde. Savukārt otrs pretarguments tika pieminēts jau iepriekš – notāram nav piešķirtas tiesības vai uzlikts pienākums laulības iziršanas pārbaudei, pierādījumu pieprasīšanai (atšķirībā no tiesas). Viņam jāpamatojas uz notariālā akta dalībnieku mutisku paziņojumu, kā arī laulības šķiršanas lietā iesniegtiem dokumentāliem pierādījumiem. T.i., laulības šķiršanas iesnieguma iesniegšanai, secīgi laulības šķiršanas lietas uzsākšanai, nav jānodrošina laulāto personiska klātbūtne. Ja laulības šķiršanas iesnieguma iesniedzējs būs pilnvarots minētai darbībai saskaņā ar notariāli apliecinātu pilnvaru, ja atbilstoši Notariāta likuma 325.panta 2.punktam laulības šķiršanas lietā tiks iesniegta noslēgta rakstveida vienošanās par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesībām, bērna uzturēdžekļiem un kopīgās mantas sadali, tas būs par pamatu laulības šķiršanas iesnieguma apliecinājumam un laulības šķiršanas lietas uzsākšanai.

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā «Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē».

Bibliogrāfija

1. Brizgo, M. (2008) Pētījums par iespēju nodot zvērinātu notāru pienākumos Civilprocesa likumā paredzēto saistību piespiedu izpildīšanu brīdinājuma kārtībā, saistības priekšmeta iesniegšanu tiesai glabājumā un bezstrīdus laulību šķiršanas lietas. Rīga, [b.i.].
2. 25 International Congress of Notaires. The Notary: a worldwide institution. Madrid, from 3rd to 6th October 2007. Nav publicēts.
3. Тальпис, Дж. Как статус, функции и роль нотариуса в рыночной экономике способствуют экономическому развитию страны? http://www.notiss.ru/usrimg/Talpis_ru_plein.htm [2008. 10.04].
4. Latvijas Zvērinātu notāru padomes vēstule Par laulības šķiršanas lietu vešanu, 2011. 28.janvāris, nr.01-06/27. Nav publicēts.
5. Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998.3.novembris, nr.326/330 (1387/1391).
6. Grozījumi Civillikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2010. 17.novembris, nr.183 (4375).
7. Notariāta likums: LR likums. Latvijās Vēstnesis, 1993. 9.jūlijs, nr.48.
8. Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu: Ministru kabineta noteikumi. Latvijas Vēstnesis, 2008. 22.augusts, nr. 130 (3914).
9. Grozījumi Civillikumā: likumprojekts. <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/41BAF3C22BE90964C225776D0024EB3D?OpenDocument> [2011. 24.04].